

Valtioneuvoston asetus

eräiden maa- ja puutarhataloudesta peräisin olevien päästöjen rajoittamisesta

Annettu Helsingissä päivänä kuuta 201_

1 §

Tarkoitus

Tällä asetuksella pannaan täytäntöön 12 päivänä joulukuuta 1991 annettu Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi (91/676/ETY) vesien suojelemisesta maataloudesta peräisin olevien nitraattien aiheuttamalta pilaantumiselta.

Asetuksella pannaan täytäntöön nitraattidirektiivin tarkoittama toimenpideohjelma ja hyvän maatalouskäytännön ohjeet.

Asetuksen tavoitteena on ehkäistä ja vähentää lannoittamisesta, lannan sekä tässä asetuksessa tarkoitettujen muiden lannoitteiden varastoinnista ja käsittelystä sekä eläintuotannosta aiheutuvia päästöjä pinta-vesiin, pohjavesiin, maaperään ja ilmaan.

2 §

Soveltaminen

Tätä asetusta sovelletaan maa- ja puutarhatalouden harjoittamisessa koko maassa.

Asetusta sovelletaan lannan sekä lannoitevalmistelain (539/2006) ja sen nojalla annetun lannoitevalmisteasetuksen (MMM 24/11) mukaisten lannoitevalmisteiden, ei kuitenkaan kalkitusaineiden, käyttöön, varastointiin ja levittämiseen sen lisäksi, mitä lannoitevalmistesäädöksin ja sivutuoteasetuksella (EY No 1069/2009) ja

sen nojalla annetuin kansallisin säädöksin on säädetty.

Lisäksi asetusta sovelletaan muihin maatilalla syntyviin lannoitteena sellaisenaan tai käsiteltyinä käytettäviin orgaanisiin sivujakeisiin.

Lannoitevalmisteiden raaka-aineita ja sellaisenaan lannoitevalmisteena käytettäviä sivutuotteita, niiden käsittelyä, käyttöä ja hävittämistä koskevista vaatimuksista säädetään lisäksi terveydensuojelulaissa (763/1994), ympäristönsuojelulaissa (86/2000), jätelaissa (646/2011) ja maa-aineslaissa (555/1981). Eläimistä saatavista lannoitevalmisteista ja niiden raaka-aineita koskevista vaatimuksista säädetään lisäksi eläintautilaissa (55/1980).

3 §

Määritelmät

Tässä asetuksessa tarkoitetaan:

jaloittelualueella

eläinsuojan välittömässä yhteydessä sijaitsevaa tiivispohjaista aluetta, jota käytetään säännöllisesti eläinten jaloitteluun ja jolta kerätään lanta ja valumavedet talteen.

kelluvalla katteella

liete- ja virtsasäiliön tai muun vastaavan säiliön nesteiden pinnalle vähintään 10 cm paksuiseksi kerrokseksi tasaisesti levitettyä katetta, kuten esimerkiksi turvetta, kevytsoraa, polystyreenirakeita tai -soraa tai muuta vastaavaa irtomateriaalia tai kellu-

vaa levymäistä katetta. Kelluvaksi katteeksi voidaan katsoa myös-naudan lietelanta silloin, kun se on kuorettunut.

kiinteällä katteella

lietelanta- ja virtsasäiliön tai muun vastaavan säiliön nestepinnan yläpuolella olevaa kiinteästi asennettua katetta, joka estää sadeveden pääsyn säiliöön ja vähennetään kaasujen haihtumista.

kompostoinnilla

lannan ja muiden orgaanisten materiaalien käsittelyä hapellisissa olosuhteissa tasalaatuisiksi kompostiksi.

kuivalannalla

lantaa, josta virtsa on erotettu. Kuivalannaksi katsotaan myös kuivikelanta eli lantaa, jossa virtsa on imeytynyt kuivikkeeseen sekä lannasta tai mädätetystä lannasta separoimalla erotettu kuivajae.

kuivikepohjalla

eläinsuojan pohjaa peittävää, lantaa ja virtsaa sitovaa kuivikekerrosta, jonka vaihtoväli on useita kuukausia ja johon lisätään kuivikkeita tarvittaessa.

lannalla

käsittämätöntä ja maatilalla käsiteltyä tuotantoeläinten sontaa ja/tai virtsaa, joka voi sisältää myös kuiviketta ja vettä.

lannoitteilla

orgaanisia ja epäorgaanisia aineita ja valmisteita, jotka on tarkoitettu edistämään kasvien kasvua tai parantamaan sadon laatua ja joiden vaikutus perustuu pääkasvinravinteisiin.

liukoisella typellä

veteen tai laimeaan suolaliuokseen liukenevaa ammonium-, nitraatti- ja liukoista typpeä.

kokonaistypellä

orgaanisista lannoitevalmisteista, sivujakeista ja lannasta määritettyä typpeä, joka sisältää orgaanisen ja epäorgaanisen typen.

maa- ja puutarhataloudella

nautojen, sikojen, hevosten, siipikarjan, lampaiden, turkiseläinten tai muiden tuotantoeläinten kasvattamista ja pitämistä, maatalous-, puutarha- ja peltoenergiakasvien viljelyä sekä pellon muuta maatalouskäyttöä.

muokkauksella

lannan ja orgaanisten lannoitevalmisteiden pintalevityksen jälkeen tehtävää sekoittamista peltoon riittävään syvyyteen tarkoitukseen soveltuvalla muokkauslaitteella.

orgaanisella lannoitevalmisteella

lannoitevalmisteasetuksen (MMM 24/11) liitteessä I lukujen IB (orgaaniset lannoitteet), IC (orgaaniset kivennäislannoitteet, 3A2 (orgaaniset maanparannusaineet) ja 3A5 (maanparannusaineina sellaisenaan käytettävät sivutuotteet) mukaisia lannoitevalmisteita. Orgaanisilla lannoitevalmisteilla tarkoitetaan tässä asetuksessa myös jäljempänä määriteltyjä orgaanisia sivujakeita.

orgaanisilla sivujakeilla

maa- ja puutarhatalouden harjoittamisessa muodostuvia kiinteitä ja nestemäisiä orgaanisia jakeita, jotka eivät ole lannoitevalmisteita, kuten säilörehun puristeneste ja jaloittelualueiden valumavedet ja niiden lietteet;

pohjavesialueella

geologisin perustein rajattavissa olevaa aluetta, jolla sijaitseva maaperän muodostuma tai kallioperän vyöhyke mahdollistaa merkittävän pohjaveden virtauksen tai vedenoton;

pohjavesialueen maaperäselvityksellä

selvitystä pohjavesialueen ominaisuuksista, joita ovat esimerkiksi maalajit ja niiden kerrostuneisuus, vedenläpäisevyys, pohjaveden korkeus ja virtaussuunnat.

sijoittamisella

lietelannan, virtsan ja nestemäisten orgaanisten lannoitevalmisteiden levittämistä laitteella, joka leikkaa pellon pintaan viillon lietelannan, virtsan tai lannoitevalmisteen valuttamista tai ruiskuttamista varten. Viillon on oltava niin syvä, että kerralla levitettävä määrä voi sitä kautta pääosin imeytymään maahan.

talousvesikäytössä olevalla kaivolla

vedenhankintaa varten tehty, pohjaveen ulottuva kaivanto tai porauskuilu, josta saatavaa vettä käytetään kotieläin- tai kotitalouden tarpeisiin sekä kotipuutarhan kasteluun.

tiivispohjaisella

tiivyydeltään vähintään asfalttia tai maabetonia vastaavaa pintaa, rakennetta tai ai-
netta.

tulvanalaisella alueella

alueita, jotka jäävät tulvan alle useam-
min kuin keskimäärin kerran 20 vuodessa.

työteknisellä ja hygieenisellä syyllä

työteknisellä syyllä esimerkiksi poikke-
uksellista kelirikkoa ja lantalalaitteiden
rikkoutumista ja hygieenisellä syyllä esi-
merkiksi lannan sisältämää taudinaiheutta-
jaa, kuten salmonellaa, yersiniaa tai listeri-
aa.

valtaojalla

kaivettua avouomaa, jonka tarkoituksena
on kerätä kuivatusalueen piiri-, sarka- ja
salaojista tulevat vedet sekä yläpuoliselta
valuma-alueelta tulevat vedet ja johtaa ne
pois kuivatusalueelta.

vesistöillä

järveä, lampea, jokea, puroa ja muuta
luonnollista vesialuetta sekä tekojärveä,
kanavaa ja muuta vastaavaa keinotekoisia
vesialuetta; vesistönä ei kuitenkaan pidetä
noroa, ojaa ja lähdeettä.

vesitiiviillä

vesitiiviillä materiaalilla nestetiivistä as-
falttia ja SFS-EN 13361-standardin mukai-
sia georisterakenteita. Betonin tulee olla
vähintään C35/45-luokkaa ja säänkestävää.

ulkotarhalla

aidattua, jaloittelualuetta laajempaa alu-
etta, jossa eläimiä kasvatetaan yleensä ym-
pärivuotisesti. Ulkotarhassa sijaitsevat sää-
suoja, makuualue sekä ruokinta- ja juoma-
paikat. Ulkotarha-alue voi sisältää jaloitte-
lalueen tiivispohjaisen osan.

4 §

Eläinsuojien ja rakennelmien sijoittaminen

Eläinsuojia tai, lannan- ja pakkaamatto-
mien orgaanisten lannoitevalmisteiden var-
astointitilaa, tuotantoeläinten jaloittelu-
alueita ja ulkotarhojen ruokinta- ja juotto-
paikkoja ei saa sijoittaa:

- 1) pohjavesialueelle, jollei

maaperäselvitysten perusteella osoiteta,
että tällaiselle alueelle sijoittaminen ei ai-
heuta

pohjavesien pilaantumista tai sen vaaraa;

2) tulvanalaiselle alueelle;

3) alle 50 metrin etäisyydelle vesistöstä,
talousvesikäytössä olevasta kaivosta tai
lähteestä;

4) alle 25 metrin etäisyydelle valtaojasta.

5 §

Lannan varastointi

Tilalla, jolla kertyy lantaa tuotantoeläin-
ten pidosta, tulee olla lannan varastointitila
(*lantala*). Varastointitilan tulee riittää vä-
hintään 12 kuukauden aikana kertyvälle
lannalle. Noudatettavat vähimmäistilavuud-
et eri lantalajeille on esitetty liitteessä 1.

Lannan varastointitilavuuden laskemi-
sessa voidaan ottaa huomioon viljelijöiden
yhteiset lantalat ja pihattojen kuivikepohjat
sekä samana laidunkautena enintään neljän
kuukauden aikana laitumelle jäävä lanta.
Lantalalan tilavuudesta voidaan poiketa, jos
lantaa luovutetaan sellaiselle hyödyntäjäl-
le, joka voi vastaanottaa sitä ympäristön-
suojelelain 28 §:n mukaan myönnetyn lu-
van perusteella tai lantaa luovutetaan toi-
selle tilalle edellä 1 momentissa säädetyllä
tavalla varastoitavaksi lantalassa.

Jos tilalla kertyy varastoitavaa kuivalan-
taa enintään 20 m³ vuodessa, voidaan lanta
varastoida siirtolavalla tai muulla vastaa-
valla tiivisrakenteisella alustalla, joka on
katoksessa tai joka voidaan kattaa peitteel-
lä.

Myös tilalla, joka ottaa vastaan ja varas-
toi lantaa, tulee olla lantala, joka mitoiteta-
an vuosittain vastaanotettavan määrän
mukaan. Erillistä varastointitilaa ei kuiten-
kaan edellytetä tilalta, jolla lantaa ei kerry
eläinten pidosta ja joka vastaanottaa ja va-
rastoi lantaa pellolla levitystä odottamassa
jäljempänä 5 momentissa tarkoitettulla ta-
valla.

Tilalla kertyvää ja vastaanotettavaa lan-
taa voidaan varastoida pellolla enintään
kuukauden ajan levitystä odottamassa, mi-

käli lannan kuiva-ainepitoisuus on vähintään 30 % ja se on asianmukaisesti peitetty valumien estämiseksi. Lantaa ei saa varastoida pellolla 10 § 3 momentissa määrättyinä aikana.

Lannan aumakompostoinnissa ja kompostin jälkikypsytyksessä noudatetaan mitä jäljempänä 6 §:n 1 momentissa on säädetty.

6 §

Orgaanisten lannoitevalmisteiden varastointi

Pakkaamattomana toimitettavia orgaanisia lannoitevalmisteita vastaanottavalla tilalla tulee olla joko vastaanotettavan määrän mukaan mitoitettava erillinen varastointitila, tai orgaaniset lannoitevalmisteet on varastoitava tiivispohjaisella alustalla. Nesteiden pääsy ympäristöön tulee estää alustan muotoilulla, riittävällä kuivikkeiden käytöllä tai johtamalla nesteet vesitiiviseen umpisäiliöön. Lannoitevalmisteet on tarvittaessa peitettävä joko peitteellä tai vähintään 10 cm:n turve- tai muulla vastaavalla kerroksella valumien ja haihtumisen estämiseksi.

Orgaanisten lannoitevalmisteiden varastoinnissa noudatetaan lisäksi mitä edellä 5 §:n 5 momentissa on säädetty lannan varastoinnista pellolla levitystä odottamassa.

Jaloittelualueiden valumavedet ja säilörehun valmistuksessa syntyvä puristeneste on otettava talteen ja varastoitava tiiviissä säiliössä, ellei niitä käsitellä erillisessä puhdistamossa.

7 §

Varastointia koskevat rakenteelliset vaatimukset

Lannan ja pakkaamattomien orgaanisten lannoitevalmisteiden varastointitilojen, lantakourujen ja muiden lannan johtamiseen sekä kompostointiin ja mädätykseen

tarkoitettujen rakenteiden tulee olla vesi-tiiviitä.

Lietelantalat ja nestemäisten orgaanisten lannoitevalmisteiden varastointitilat tulee kattaa kiinteällä tai kelluvalla katteella ammoniakkipäästöjen ja hajuhaittojen vähentämiseksi. Kuivalannan ja kuiva-ainepitoisuudelta sitä vastaavan orgaanisen sivujakeen ja orgaanisen lannoitevalmisteen varastointitila tulee kattaa tai varastoitava aine peittää siten, että sadevesien pääsy varastointitilaan estetään.

Rakenteiden ja laitteiden tulee olla sellaisia, ettei lannan tai orgaanisten lannoitevalmisteiden siirron, käsittelyn ja varastointitilan tyhjennyksen aikana tapahdu vuotoja. Kuormaaminen tulee tehdä tiivispohjaisella alustalla.

Pysyvien ruokinta- ja juottoaikkojen tulee olla katettuja ja tiivispohjaisia ja niille kertyvä lanta on poistettava riittävän usein.

8 §

Kuivalannan varastointi poikkeustilanteessa

Kuivalantaa, jonka kuiva-ainepitoisuus on vähintään 30 %, voidaan poikkeuksellisesti, työteknisen tai hygieenisen syyn niin vaatiessa, varastoida aumassa (*lantapatterissa*), jos varastoinnista ei aiheudu vesistön pilaantumista tai sen vaaraa. Kuivalannan varastointi aumassa pohjavesialueella ja tulva-alueella on kielletty. Kuivalannan varastointi aumassa on kielletty 16.10. – 31.1. Aumaan varastoituu kuivalanta on levitettävä auman perustamisvuonna 1.4. – 15.10.

Auma on sijoitettava kantavalle maalle tasaisen peltolohkon keskelle tai loivasti kaltevalla pellolla lähelle pellon yläreunaa. Aumaa ei saa sijoittaa alle 100 metrin etäisyydelle vesistöä, valtaojasta tai talousvesikaivosta eikä alle 5 metrin etäisyydelle ojasta.

9 §

Ilmoitus kuivalannan varastoinnista poikkeustilanteessa

Kuivalannan varastoinnista aumassa tulee tehdä ilmoitus 30 vuorokautta etukäteen kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle, joka tarkastuksen suoritettuaan voi antaa asiasta tarvittavia määräyksiä ympäristönsuojelulain 84 §:n nojalla. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tulee vuosittain raportoida edellä tarkoitetuista ilmoituksista elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle.

10§

Lannoitteiden käyttö

Lannoitteet on levitettävä pellolle siten, että valumia vesiin ei tapahdu eikä pohjaan tiivistymisvaaraa ole.

Lannoitettaessa otetaan huomioon keskimääräinen satotaso, viljelyvyöhyke, viljelykierto ja pellon viljavuusluokka.

Lannan ja orgaanisten lannoitevalmisteiden levittäminen pellolle on kielletty 1.11. - 31.3. Niitä ei saa koskaan levittää lumi- peitteeseen tai routaantuneeseen eikä veden kyllästämään maahan.

Pellon pintaan levitettävä lanta ja orgaaniset lannoitevalmisteet on muokattava maahan vuorokauden sisällä, lukuun ottamatta levitystä kasvustoon letkulevittimellä tai hajalevityksenä.

Nurmipeitteisenä talven yli pidettäville peltolohkoille lantaa ja orgaanista lannoitevalmistetta saa 31.8. jälkeen levittää vain sijoittamalla.

Lannoitus on kielletty viisi metriä lähempänä vesistöä. Seuraavan viiden metrin

leveydellä pellon osilla, joiden kaltevuus vesistöön päin ylittää kaksi prosenttia ja lisäksi kaikilla muilla pellon osilla, joiden kaltevuus ylittää kuusi prosenttia, lantaa ja orgaanisia lannoitevalmisteita saa levittää vain sijoittamalla tai muokkaamalla ne maahan 12 tunnin sisällä levityksestä.

Talousveden hankintaan käytettävien kaivojen ja lähteiden ympärille on jätettävä maaston korkeussuhteista, kaivon rakenteesta ja maalajista riippuen vähintään 30—100 metrin levyinen vyöhyke, jota ei lannoiteta lannalla ja orgaanisilla lannoitevalmisteilla.

Tätä pykälää noudatetaan myös 6 §:n 3 momentissa mainittujen säilörehun puristenesteiden ja jaloittelalueiden valumavesien käyttöön lannoitteena.

11 §

Typpilannoitemäärät

Tuotantoeläinten lannassa ja orgaanisissa lannoitevalmisteissa vuosittain levitettävä kokonaistypen määrä saa olla enintään 170 kg/ha.

Pelto- ja puutarhakasvien viljelyä koskevat lisäksi liukoisen typen enimmäislannoitusmäärät. Liukoisen typen enimmäismääriin sisältyy epäorgaanisissa lannoiteissa, tuotantoeläinten lannassa ja orgaanisissa lannoitevalmisteissa annettava liukoinen typpi. Liukoisen typen vuotuiset enimmäismäärät (kg/ha) eri kasveille ovat seuraavat:

Kasvi	Kivennäismaat	Eloperäiset maat
Ohra ja kaura, seosviljat	160	120
Kevätvehnä	170	130
Syysruis *	160	120
Kevätruis	160	120
Syysvehnä, ruis- vehnä ja speltti- vehnä	200	140
Muut viljat ja niiden seokset	160	120
Nurmet	250	210
Syysrypsi ja syys- rapsi **	200	160
Kevätrypsi, ke- vätrapsi	170	130
Pellavat, maissi, öljyhamppu, au- ringonkukka	150	110
Palkokasvit	60	40
Sokerijuurikas	170	130
Varhaisperuna	100	60
Muu Peruna	110	70
Kaalikasvit ja purjo	250	210
Muut sipulikasvit	160	120
Juurekset	200	160
Mauste- ja yrtti- kasvit	120	80
Muut vihannes- kasvit	200	160
Marja- ja hedel- mäkasvit	140	100
Taimitarha- tuotanto	200	160

*syyslannoitusraja eloperäisille maille 20, muille 30.

** Ennen 1.9. lannoitusta ei katsota syyslannoitukseksi, mutta huomioidaan 200 kg katossa

Pohjavesialueella vähennetään liukoisien typen vuotuisesta enimmäismäärästä 10 kg/ha.

Jos liukoisien typen lannoitusmäärä ylittää 150 kg/ha vuodessa, määrä on jaettava vähintään kahteen erään, joiden levittämisen välisen ajan on oltava vähintään kaksi viikkoa.

Syksyllä 1.9. jälkeen tuotantoeläinten lannassa ja orgaanisissa lannoitevalmisteissa levitettävän liukoisien typen määrä saa olla enintään 30 kg/ha. Syksyllä levitetyn liukoisien typen määrä huomioidaan kokonaisuudessaan osana seuraavan viljelykasvin lannoitusta.

12 §

Fosforilannoitemäärät

Kokonaisfosforin enimmäislannoitusmäärä vuodessa on peltokasveille 60 kg/ha, puutarhakasveille 100 kg/ha ja sokerijuurikkaalle sekä perunoille 80 kg/ha. Fosforilannoituksessa voidaan käyttää enintään viiden vuoden tasausjaksoa. Kokonaisfosforin enimmäismäärään sisältyy epäorgaanisten lannoitteiden, tuotantoeläinten lannan, ja orgaanisten lannoitevalmisteiden sisältämä analysoitu liukoinen fosfori.

13 §

Ravinnepitoisuuksien määrittäminen

Toiminnanharjoittajan on teetettävä viiden vuoden välein lanta-analyysi, jossa

määritetään lannan sisältämä liukoinen typi, kokonaistyppi ja kokonaisfosfori. Lannoitus suunnitellaan lanta-analyysin ja liitteessä 2 esitettyjen ohjearvojen keskiarvojen perusteella. Toiminnanharjoittajan on säilytettävä lanta-analyysin tiedot ja orgaanisten lannoitevalmisteiden tuoteselosteet ja esitettävä ne pyydettyä valvontaviranomaiselle.

14 §

Toiminnanharjoittajan kirjanpitovelvollisuus

Toiminnanharjoittajan on pidettävä lannoituksesta vuosittain kirjaa kasvulohko-kohtaisesti ja pyydettyä toimitettavat tiedot valvontaviranomaiselle:

- 1) Peltojen ravinnelisäykseen käytetyn lannan ja lannoitevalmisteiden määrästä ja niiden sisältämästä liukoisesta tyypestä ja kokonaistyypestä sekä kokonaisfosforista;
- 2) satotasoista ja
- 3) ajankohdista, jolloin lantaa tai orgaanisia lannoitevalmisteita on levitetty pellolle.

15 §

Valvonta

Tämän asetuksen noudattamisen valvon-
nasta säädetään ympäristönsuojelulain 13
luvussa ja rangaistuksista ympäristönsuoje-
lulain 116 §:ssä.

Kunnan maaseutuelinkeino- ja ympäris-
töviranomaisen tulee antaa alueelliselle
elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuk-
selle tiedot asetuksen rikkomisesta sekä
asetuksen noudattamisen valvomiseksi ja

nitraattidirektiivin edellyttämien raporttien
laatimiseksi.

16 §

Voimaantulo

Tämä asetus tulee voimaan x päivänä x
kuuta 201x. Asetuksella kumotaan 9 päi-
vänä marraskuuta 2000 annettu valtioneu-
voston asetus 931/2000 sellaisena kuin se
on muutettu valtioneuvoston asetuksella
834/2010.

17 §

Siirtymäsäännökset

Edellä 4 §:ssä säädettyjä eläinsuojien ja
rakennelmien sijoittamista, 1 liitteen mu-
kaisia vähimmäistilavuuksia ja 7 §:n 2
momentissa säädettyjä lietelannan ja virt-
san sekä kuivalannan varastointitilojen kat-
tamista koskevia säännöksiä sovelletaan
X.X.201X jälkeen vireille tuleviin eläin-
suojien ja rakennelmien laajennus- ja uu-
disrakennushankkeisiin.

Neuvoston direktiivi 91/676/ETY,
12.12.1991, EYVL N:o L 375,
31.12.1991, s.1- 8